

JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY ŘEČOVÉ AGRESE V RUSKÉM A ČESKÉM TISKU

Language Instruments of Speech Aggression in Russian and Czech Press

Jiří Gazda (Masarykova univerzita, Brno)

Klíčová slova: jazyková agrese, mediální diskurs, politický diskurs, interkulturní dialog, ruština, čeština.

Key words: language aggression, media discourse, political discourse, intercultural dialogue, Russian language, Czech language

Abstrakt:

V článku jsou na vybraném jazykovém materiálu z ruského a českého tisku ukázány některé typy jazykových prostředků a diskursivních strategií, které jsou nejčastějšími signály a projevy přímé nebo nepřímé řečové agrese v textech se společensko-politickou tematikou. Výběr materiálu je záměrně volen s cílem demonstrovat takové případy nekorektního řečového chování, které směřují k vyvolání negativního vztahu recipienta mediálního textu k domnělému široce pojímanému vnitřnímu nebo vnějšímu nepříteli. Zvláštní pozornost je přitom věnována těm případům neautentické žurnalistiky a publicistiky, kdy jazyková agrese směřuje k domnělému vnějšímu „nepříteli“, a buduje tak často umělé překážky stavějící se docesty vstřícnému interkulturnímu dialogu.

Abstract:

In the article, there are shown some types of language instruments and discursive strategies on selected language material taken out from Russian and Czech press that are the most common signals and manifestations of direct and indirect speech aggression in texts with social-political topics. Selection of the material is intentionally chosen with aim to demonstrate such cases of incorrect speech behavior which lead to initiation of negative relationship of the recipient of media text to an alleged, widely absorbed inner or outer enemy. Special attention is paid to those cases of apocryphal journalism and publicism when language aggression is aimed to the alleged inner "enemy" and builds artificial obstacles preventing bifarious intercultural dialogue.

Pojem dialogu v kontextu společenského diskurzu v sobě implicitně zahrnuje dílčí význam či pozitivní konotaci ‚komunikace vedená s cílem vzájemného poznávání a pochopení stanovisek druhé strany a společné hledání cest ke sblížení názorových rozdílů a východisek ze sporných nebo konfliktních situací‘. Nesporným přínosem demokratizovaného a globalizovaného celosvětového diskurzu, realizovaného především prostřednictvím moderních komunikačních kanálů, je mimo jiné prakticky neomezená možnost skutečného přímého nebo nepřímého interkulturního dialogu, tedy prezentace a výměny názorů s možností okamžité nebo i časově neomezené zpětné vazby prostřednictvím nejrůznějších diskusních fór, chatů, neoficiálních subjektivních komentářů k oficiálním či polooficiálním textům apod. Tytéž možnosti s sebou nicméně bohužel přinášejí i negativní důsledky prakticky neomezeného demokratizovaného celospolečenského diskurzu: nesankcionovanou prezentaci nekorektních, cynických či eticky nepřijatelných názorů, nárůst projevů verbální agresivity a invektivity a s tím spojené šíření nejrůznějších animozit a dalších negativních

jevů, které skutečný interkulturní dialog nejenže nepodporují, ale naopak jej problematizují, nebo přímo odmítají či znemožňují.

Projevy jazykové agrese a s ní spojené jazykové manipulace v médiích a v politickém diskurzu nejsou samy o sobě samozřejmě ničím novým, stačí připomenout ideologické nálepkování skutečných či domnělých vnitřních či vnějších ideologických protivníků v době studené války v oficiálním tisku obou zneprátených politických táborů v celosvětovém měřítku, avšak v současných podmínkách na jedné straně kulturně, politicky, nábožensky a ekonomicky diverzifikovaného světa, a na druhé straně globalizované komunikace, projevy jazykového násilí, agrese a manipulace paradoxně nabývají na intenzitě, pestrosti a do jisté míry i sofistikovanosti forem a prostředků.

To jsou pravděpodobně hlavní důvody toho, že problematika jazykového násilí a jazykové manipulace přestává být v současnosti výlučně předmětem zájmu politologů, sociologů a psychologů, a zažívá konjunkturu jako relativně nové téma v oblasti lingvistiky, která disponuje metodologickými nástroji pro kritickou analýzu textů a umožňuje tak chápání a odhalování mechanismů jazykové manipulace a na jejich základě pak demystifikaci a demytologizaci společenského a politického diskurzu.

Pojetí konceptu jazykové agrese není v současné lingvistice jednotné a liší se zejména v chápání šíře projevů a prostředků jazykového násilí. V úzkém pojetí je „jazyková agrese“ chápána jako řečový akt nahrazující agresi fyzickou, a vyjadřuje urážku, výsměch, výhrůžku, nepřátelskou poznámku nebo kategorickou žádost bez použití ustálených prostředků řečové etikety (Басовская 2004, 257), nebo např. jako forma řečového chování, zaměřená na dehonestaci nebo úmyslné způsobení újmy osobě, skupině osob nebo společnosti jako celku. Řečová agrese motivovaná agresivním stavem mluvčího má přitom často za cíl vyprovokovat nebo udržovat agresivní stav adresáta (Быкова 1999, 22). V nejširším pojetí je pak za projev jazykové agrese chápáno jak vědomé, tak nevědomované využívání takových jazykových prostředků, které jsou pro adresáta málo srozumitelné a vyvolávají pocity subjektivního komunikačního dyskomfortu, což má za následek vyvolání pocitu nelibosti vůči autorovi sdělení a zpětně vede k odvetné jazykové agresi (Глебов – Родионова). Při takto širokém chápání jazykové agresivity mohou být jako prostředky jazykového násilí vnímány např. a) nemotivované užívání nových nebo málo rozšířených cizojazyčných slov, b) expanze výrazů z různých teritoriálních nebo sociálních dialektů (dialektizmy, profesionalizmy, žargonizmy) nebo c) užívání nejasných nebo příliš sofistikovaných metafor, frazeologizmů, aluzí, precedentních výrazů a nejrůznějších prostředků jazykové hry apod.

Osobně se spolu s dalšími badateli přikláníme ke kompromisnímu chápání konceptu jazykové agrese, tzn. jako jazykového vyjádření negativního emocionálně hodnotícího vztahu k někomu nebo k něčemu za hranicí etické normy, a také přesycenost textu jazykově vyjádřenými negativními informacemi, vyvolávajícími u adresáta textu informační stres (Петрова – Рацибурская 2006, 76). Je to také takový způsob záměrného řečového působení na přímého nebo nepřímého adresáta, jehož cílem je dehonestace nebo diskreditace někoho nebo něčeho, a který je realizován prostřednictvím invektiv, stylisticky snížených negativně hodnotících výrazů, nálepkováním a dalšími pejorativními jazykovými prostředky (Быкова 1999, Пеленкова 1999).

Pro ilustraci jazykové agrese jako neadresného textu přesyceného negativními nominacemi a vyvolávajícího informační stres lze uvést např. následující výňatky z žurnalistických textů:

*Какие чувства человек (не только россиянин) испытывает к мигрантам? На данный вопрос можно ответить следующим ответом: **вражда, агрессия, недовольство,***

недоверие и т.п. Таким образом можем мигрантов назвать **проблемой каждого государства** (РГ, 13. 11. 2009);

Česká společnost je rozdělena na nesmiřitelné tábory. Již nejde jen o demokratickou soutěž různých stran. Je to vyhrocený boj o moc, jenž se nepodřizuje žádným zábránám a který způsobuje vysokou míru nenávisti různých skupin společnosti vůči sobě navzájem. Levicoví politici zneužívají chudších poměrů svých voličů a ženou je svými projevy a svou kampaní do boje proti tzv. bohatým. Heslo „bohatí ať platí za krizi“ způsobuje atmosféru třídní nenávisti (Reflex, 1. 4. 2010).

I když v podobných typech výpovědí nejde o přímé vyjádření negativního hodnocení nebo vztahu k označované skutečnosti a forma výpovědi budí zdání konstatace objektivního faktu, účelové nahromadění negativních nominací podsouvající čtenáři apriorně negativní postoj k tematizované skutečnosti lze kvalifikovat jako jazykovou agresi v širokém chápání tohoto jevu.

V tomto příspěvku chceme na vybraném jazykovém materiálu z ruského a českého tisku poukázat na některé typy jazykových prostředků a diskursivních strategií, které jsou nejčastějšími signály a projevy přímé nebo nepřímé řečové agrese v textech se společensko-politickou tematikou. Výběr materiálu je záměrně volen s cílem demonstrovat takové případy nekorektního řečového chování, které směřují k vyvolání negativního vztahu recipienta mediálního textu k domnělému široce pojímanému vnitřnímu nebo vnějšímu nepříteli. Zvláště si všímáme těch případů neautentické žurnalistiky a publicistiky, kdy jazyková agrese směřuje k domnělému vnějšímu „nepříteli“ a buduje tak často umělé překážky stavějící se do cesty vstřícnému interkulturnímu dialogu. Část ilustračního jazykového materiálu jsme přitom převzali ze dvou magisterských diplomových prací, které vznikly na FF MU pod naším vedením (Růčková 2010, Zubková 2010).

Při vyčleňování jednotlivých kategorií a typů jazykových prostředků a diskursivních strategií se přitom opíráme především o klasifikaci A. P. Skovorodnikova (Сковородников 1997), který v pojednání o jazykovém násilí v současném ruském tisku vyděluje na nejvyšším stupni abstrakce a zobecnění dvě globální komunikativní funkce manipulativních výroků: jednak funkci meliorativní (povyšující), zaměřenou na pozitivní charakteristiku objektu v širokém smyslu (osoby, ideje, doktríny, strany, instituce), a projevující se ve dvou základních funkčních typech – apologetickém a eufemistickém, a jednak funkci pejorativní (hanlivou), spočívající v negativním hodnocení nějakého objektu.

V našem příspěvku se soustředíme na druhou z obou uvedených funkcí, tj. funkci pejorativní, která se v současném mediálním diskurzu realizuje v mnohem širším spektru funkčně-sémantických typů.

1. Výpovědi s intencí přímého hanobení, ostouzení určitého objektu. Tato funkce je realizována s využitím expresivních hrubých až vulgárních výrazů a idiomů, včetně jejich parafrází, a představuje tak násilí na etickém a estetickém povědomí čtenářů. Řečová agrese přitom může být namířená jak proti politickým odpůrcům, tak také proti nejrůznějším společenským menšinám. Vedle přímého užití invektivních výrazů je v těchto typech výpovědí uvedené intence dosahováno jejich spojením se sarkasmem a ironií:

Настоящий кретин в плане языка жестов – Джордж Буш (АиФ, 20. 7. 2009); *Сенсація: українские политики тожє идиоты. Ладно, не сенсація. Но факт остається фактом* (<http://gameplay.itc.ua/2007/11/01/>); *Есть на карте Европы страна Украина. В этом году ей уже исполнилось двадцать лет. Ее еще называют Страна подонков, так как страной этой управляют подонки...* (<http://www.from->

ua.com/voice/); В конце мая **педерасты** планируют провести «гей-парад» в центре Киева на Подоле. [...] **Трепещите, гетеро-свиньи**, потому что мы предстанем перед вами без масок» (z tzv. „Manifestu gayů“, umělého propagandistického textu, zneužívaného některými náboženskými a antihomosexuálními organizacemi a jejich tiskovými orgány; <http://www.srnrem.info/2012/04/03/>).

Topolánek je vážně formát, předseda solidní, zaplivané, páté šesté kategorie. Výron ryzí topolánkovštiny. Topolánek je oblblý, má vymytý mozek... Církev tento „pravcový“ politik kupodivu hodnotil stejně, jak se naučil od komunistů (co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš): lidí se prý zmocňuje díky oblbování mas a vymývání mozků. Pěkné, neotřelé, originální (Týden, 20. 3. 2010); Blábolící veleduch Topolánek a totalitář Paroubek. (Týden, 20. 3. 2010); Viktor Kožený je podvodník a Klaus je profesní zbabělec. (Reflex 6. 2. 2008); Josif Stalin – zakomplexovaný sadista a jeden z nejmasovějších vrahů v historii, který stále dramaticky hýbe politickou scénou několika států. Není to tedy jen pouhý pomatený oblastní tajemník. Zrůda. (Respekt, 19. 4. 2010); Dalším krokem bude zaplnění ulic ruských měst NED financovanou opoziční lůzou „mladých vzdělaných měšťáků“ (alias MIPS – mladý idiot plný síly – p.p.), stejně jak k tomu došlo v Egyptě (<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/>)

2. Výpovědi vytvářející negativní obraz cestou démonizace, „nálepkování“ někoho nebo něčeho. Tento přístup představuje krajní případ determinologizace politického lexika, při kterém dochází k záměně přesně definovaných pojmů za propagandisticky hodnotící ideologémy, ztrácející svůj původní význam a plnící roli jazykových fantomů:

Мэр Москвы объявил «войну чиновникам-казнокрадам» (Недвижимость, 16. 4. 2010); В киевской Галерее Независимого Искусства Antin'S Collections [...] проходит выставка работ художника Игоря Переклиты «Убей коммуно-фашиста», посвященная визитам Патриарха Кирилла в Украину (<http://ru.tsn.ua/foto/>); Итак, очертания Русской коалиции видны: союз традиционалистов, националистов и красных национал-патриотов. В общем, всех, за исключением либералов-интернационалистов и национал-либертарианцев (широпаевщины, национал-махновщины). Вне всякого сомнения (согласен с А.Савельевым) – программа национальной диктатуры как совершенно неизбежного перехода от катастрофы к нормальной жизни (<http://www.rodina-zdraviy-smysl.ru/content/articles/4158/>); Из расы дистрофиков и задохликов родилась новая раса – гомо советикус – которая после 1991 года стала вновь деградировать по своей антропометрии: мельчать, слабеть и т.п. (<http://economicsandwe.com/doc/2275/>); Для того чтобы расправиться с организацией пользующейся безоговорочной поддержкой народа, ее нужно выставить в виде раскольников и предателей – очернить. Для этого деструктивные силы решили использовать 18 мая, очень важное событие для каждого крымского татарина (<http://sebat.org.ua/?p=774>); Еще пару недель и Марш Свободы, главным лозунгом которого является лозунг трактира «Матрешка» – за вашу и нашу свободу, и кремлевская банда в судорогах разбежится как тараканы, освобождая место по-настоящему демократическим деятелям... (<http://www.discred.ru/news/2012-12-01-2413>); Наемные политтехнологи из кожи лезут, чтобы точно и в срок выполнить заказ «отцов русской демократии» (КП, 24. 5. 2007); Как понять этих «вечно пьяных немцев» (Газета, 25. 4.2005);

Modří senátorští členové Klausovy sekty (Právo, 26. 9. 2009); Blábolící veleduch Topolánek a totalitář Paroubek. (Týden, 20. 3. 2010); Kauza Plzeň – za zdánlivým nepořádkem stojí mafianská chobotnice. (Právo, 10. 10. 2009); „Lžidoktoři“ dříve odcházeli z funkcí (o bývalých studentech právnické fakulty v Plzni, kteří svůj doktorský titul získali podvodem; iDnes.cz 3. 11. 2009); Manýry „nových Rusů“: co chci, to mám (titulek článku, v němž autor

přirovnává chování českých politiků před volbami k chování nových ruských zbohatlíků; LN, 15. 9. 2009).

3. Výpovědi, dehonestující (snižující) oponenta, politického nebo ideového protivníka používáním hovorových výrazů, prvků argotu, negativně hodnotícího lexika spisovného jazyka a expresivních metafor:

***BACK IN USSR? Слезоточивые истории** о том, как один наш человек не прижился на чужбине, другой скурвился, третий с катушек съехал* (článek o příbězích několika lidí v současném Rusku, o jejich spokojenosti či spíše nespokojenosti se svým životem po rozpadu SSSR a nostalgii po sovětských časech; Огонек, 20. 2. 2003); *Борис Грызлов решил плюнуть на общественное мнение* (МК, 4. 4. 2010); *России не нужны «дурацкие требования» стран Балтии* (titulek). *Россия готова подписать соглашение о границе с Эстонией и Латвией, но без «дурацких территориальных требований», сказал Владимир Путин.* (НГ, 10. 5. 2005); *Лукашенко назвал Североевропейский газопровод дурацким проектом* (Известия, 14. 1. 2007); *Лукашенко водит Путина за нос* (НГ, 20. 6. 2003); *Игра на трубе: Украина в открытую ворует российский газ* (Известия, 3. 1. 2009); *Медведева обвинили в «антиукраинском зомбировании»* (АиФ, 12. 8. 2009); *Миша, хватит врать* (Миша – přezdívka gruzínského prezidenta Michaila Saakašviliho; КП, 22. 7. 2009); *Досрочная отставка правительства проблемного председателя Чехии Тополанека в конце марта превратила Чехию в своего рода в «хромую утку» ЕС.* (politický kalk z angl. *lame duck* – politický leader ztrácející svou pozici; Коммерсантъ 1. 7. 2009); *Соединённые Штаты Америки снова «натравили» на Россию её бывшего собрата* (o negativní roli USA v rusko-gruzínském konfliktu; АиФ, 16. 1. 2009); *Наемные политтехнологи из кожи лезут, чтобы точно и в срок выполнить заказ «отцов русской демократии».* *Опять лезет заказуха* (КП, 24. 5. 2007); *Россию готовы подрезать на дороге в ВТО.* (Коммерсантъ, 22. 11. 2007); *Милиция – доказательство существования ада* (Огонек, 20. 2. 2003);

Nejoblíbenější činností našich starých machrů jsou nenávistné vzájemné hádky (o českých politicích; Právo, 3. 10. 2009); *Тополанек je vážně formát, předseda solidní, zaplivané, páte šesté kategorie. Výron ryzí topolánkovštiny* (Тýден, 20. 3. 2010); *Кdyž EU stvořila společnou měnu, pyšnila se jako slepice, která snesla zlaté vajíčko. Ve skutečnosti to bylo kukaččí vejce, z něhož se v řadě zemí vyklubal rozmarilý žrout konkurenceschopnosti* (Euro, 24. 5. 2010); *Politici trpí rakovinou mocichtivosti* (Právo, 17. 10. 2009); *Казисвѣт jménem Jiří Paroubek* (expresivní aluzivní pojmenování toho, kdo ze svévole nebo z neuváženosti důsledků vlastního jeho jednání působí destruktivně na své okolí. Autor obviňuje premiéra české vlády J. Paroubka z nevypočitatelnosti a neustálé změny názorů, která způsobuje problémy ve vládě; LN, 25. 9. 2009); *ODS představila veřejnosti svůj „program“, kde kromě libivých frází a prokazatelně lživých útoků na ČSSD nic nového neřekla* (Právo, 5. 9. 2009); *Тополанково delirium tremens* (článek o nevhodných výrocih bývalého českého premiéra a jejich následném dementování) (Тýден, 20. 3. 2010); *Patologická závislost na teplu z Kremle spojená s českým sklonem k patolízalství vytváří kyselý buřtguláš* (Respekt, 26. 7. 2009); *Schwarzenberg kritizoval Paroubka za „bonzování“ v Moskvě* (iDNES, 12. 7. 2009).

4. Zasazení objektu do ironického kontextu – ironie patří mezi skrytou manipulaci, jelikož není vždy ihned rozpoznatelná (lexikálně sémantické protiklady, parodování, antiteze). Ironie je zde často doprovázena, a někdy i zcela nahrazována sarkasmem:

Наемные политтехнологи из кожи лезут, чтобы точно и в срок выполнить заказ «отцов русской демократии». *Опять лезет заказуха* (КП, 24. 5. 2007); *Честный гаишник. Есть ли такие на самом деле или это миф?* (КП, 26. 4. 2010); *Клянусь,*

никакого полицейского государства у нас нет! Менты справедливо рассудившие что у человека, выносящего мусор в трусах и тапочках, паспорта нет... (o kritickém vztahu veřejnosti k zkorumpované ruské policii; Огонек, 20. 2. 2003); *Это очередная имитация популистского театрализованного шоу с арестом в аэропорту олигарха Ходорконского. Он ритуальная жертва принесена под выборы* (СР, 30. 10. 2003); *Для нас Москва – это любовь, для Лужкова - это овощная грядка* (Недижимость, 16. 4. 2010); *Страшный «Газпром» занимается удушением «молодой украинской демократии»* (Правда, 18. 3. 2009); *Белоруссия – «российская нахлебница» со слишком амбициозным руководством* (Взгляд, 26. 6. 2009); *Белоруссия. Лицом к Европе, а к России...? Белоруссия России не союзник?* (na začátku dubna 2009 bylo v Bělorusku přerušeno vysílání některých ruských televizních kanálů; АиФ, 8. 4. 2009); *Утомленные батькой* (*батька* – přezdívka prezidenta Lukašenka, parafráze názvu filmu «Утомленные солнцем»; článek o poklesu popularity prezidenta Lukašenka u Bělorusů; Известия, 22. 4. 2003); *Батьке нужен папа* (o pozvání papeže prezidentem Lukašenkem do Minsku; Газета, 27. 4. 2009); *Тополанек – газовый миротворце Европы* (titulek z období, kdy během předsednictví ČR v EU vznikl konflikt mezi Ruskem a Ukrajinou, jehož vyvrcholením bylo přerušování dodávek ruského plynu do Evropy přes území Ukrajiny; Правда, 12. 1. 2009);

Nejoblíbenější činností našich starých machrů jsou nenávistné vzájemné hádky (o českých politicích; Právo, 3. 10. 2009); *Тополанек je příkladem superslušného žáka nedělní školy. Čunek zase z desatera ani neuhne – nepokrade. Fakt, té party se držte, to jsou ti praví hoši, a jak dobře to s lidmi myslí.* (Тýден, 17. 12. 2007); *Доба гулашовého socialismu, doba nestравitelného гулашовého socialismus Paroubkova ráje* (iDnes.cz, 16. 4. 2009); *Prezident Klaus připomíná kohouta, který je přesvědčen, že nikoli Slunce, ale jeho kokrhání určuje rozbrěsk* (o rezervovaném postoji prezidenta ČR k EU a jeho oddalování podpisu Lisabonské smlouvy; Právo, 26. 9. 2009); *S USA na věčné časy?* (perifrastická transformace socialistického budovatelského hesla „Se Sovětským svazem na věčné časy“; Respekt, 15. 9. 2007); *Zastupitelská demokracie má své mouchy, ale bez otevřených voleb se mění v úplnou frašku. Rusko je toho zjevným příkladem. Nepohodlní kandidáti byli vyloučeni z voleb, mediální prostor opanoval Putinův vyvolený nástupce Medveděv a další uchazeči plnili jen roli sekundantů, či užitečných idiotů, chcete-li* (<http://idnes.cz/blog.idnes.cz/c/27457>); *Doufejme, že další kritička Kremlu bude popravena zjara, abychom měli čas vzchopit se k důstojnému protestu a pak si do chladných podzimních měsíců Rusy ještě stačili usmířit* (Respekt, 26. 7. 2009); *Putin zachraňuje Evropu* (titulek). *Ještě že máme Vladimira Vladimiroviče Putina! Bez jeho každoročního přiškrcování kohoutů plynovodů a ropovodů bychom si možná ani nevšimli, že máme životu nebezpečný problém.* (Respekt, 14. 1. 2007);

Ještě sofistikovanějším, a tím také účinnějším a ve svých důsledcích nebezpečnějším manipulativním řečovým chováním je využití tzv. **aserce**, tedy takový textově pragmatický postup, kdy mluvčí vytvoří v podtextu presupozici, která obsahuje diskreditující tvrzení (soud) o určitém objektu: (*На лужайке у Белого дома*) «... с грузовика ораторствовали Виктор Анпилов и Станислав Терехов (оба, разумеется, кандидаты в Думу). Оба были трезвые, талантливо, убедительно ругали нынешний режим, вышибая у некоторых старушек слезу и побуждали их даже вздымать в нужные моменты с криком руки» (Известия, 23. 9 1995). Věta *Оба были трезвые* v daném kontextu předpokládá presupozitivní tvrzení, že uvedení funkcionáři dříve v podobných situacích nebyli vždy ve střízlivém stavu.

Následující dva titulky uvozují články vztahující se k situaci, kdy Ukrajina potvrdila záruku tranzitu zemního plynu do Evropy a způsobilost zabezpečit se plynem na začátku roku 2009, a to i v případě, že se jí do této doby nepovede podepsat smlouvu o jeho dodávce s ruským Gazpromem: *Меркель упростила Ющенко больше не воровать российский газ* (Известия,

8. 2. 2007); *С 1 января Украина не будет воровать российский газ* (НГ, 22. 12. 2008); Přímočaré, neeufemistické použití negativně hodnotícího výrazu *воровать* otevřeně implikuje presupozici, že Ukrajina krade ruský plyn.

Ukázkovým příkladem manipulativního zneužití aserce v českém politickém diskursu je výrok neúspěšného prezidentského kandidáta J. Dienstbiera v situaci, kdy do druhého kola volby prezidenta ČR postoupili Miloš Zeman a Karel Schwarzenberg: *Koho Dienstbier podpoří ve druhém kole říci odmítl, k volbám prý ale jednoznačně půjde. Voliči sociální demokracie to podle něho budou mít těžké, protože se budou muset „rozhodnout mezi dvěma pravicovými kandidáty“* (<http://euro.e15.cz/hyde-park/reportaze>). Výrok je založen na nekorektní presupozici, že nejen K. Schwarzenberg, ale také M. Zeman jako bývalý předseda levicové ČSSD, je pravicový kandidát.

Zvláštním druhem jazykové agrese s manipulativní intencí jsou výpovědi obsahující sugestivní, často anaforicky kumulované **řečnické otázky**: *Хотим ли мы в такую Европу? Следующее сообщение появилось в Европейских СМИ. Надо бы спросить наших политиков-инициаторов Евроинтеграции – хотим ли мы участвовать в подобном безумии?* (<http://www.anti-gay.ru/mneniya>); *В конце мая педерасты планируют провести «гей-парад» в Киеве. Этого святотатства нельзя допустить (...). Хотим ли мы превращения Украины в Содом и Гоморру?* (<http://www.srnrem.info/2012/04/03>);

Кдыž EU stvořila společnou měnu, pyšnila se jako slepice, která snesla zlaté vajíčko. Ve skutečnosti to bylo kukaččí vejce, z něhož se v řadě zemí vyklubal rozmarilý žrout konkurenceschopnosti. Chceme přispívat na dluhy jiných zemí? Chceme, aby naši politici ještě lehkomyslněji stahovali zemi do dluhů? Chceme, aby Brusel diktoval detaily naší rozpočtové politiky? (Euro, 24. 5. 2010);

Opakované cílené zneužívání nejrůznějších způsobů řečové agrese v médiích ve svém důsledku vede k nežádoucí transformaci obrazu světa individuálního nebo skupinového adresáta, negativně ovlivňuje jeho jazykový vkus a strategii jeho vlastního řečového chování tím, že provokuje odvetnou řečovou agresi. Mnohé z těchto jevů je možné interpretovat jako porušování etických a estetických práv adresáta jako konzumenta mediální produkce, což znovu vyvolává otázky o potřebě účinnější právní regulace v oblasti médií.

Použité zkratky:

РГ – Российская газета
АиФ – Аргументы и факты
КП – Комсомольская правда
МК – Московский Комсомолец
НГ – Независимая газета
СР – Советская Россия

Literatura:

1. RŮČKOVÁ L. *Jazykové prostředky vytváření obrazu nepřítele v ruském tisku (na pozadí češtiny)*. Magisterská diplomová práce, Brno 2010.
2. ZUBKOVÁ M. *Prostředky jazykové agrese v novinových titulcích (na materiálu ruských a českých periodik)*. Magisterská diplomová práce, Brno 2010.

3. БЫКОВА, О. Н. *К вопросу о языковой манипуляции в СМИ*. In *Теоретические и прикладные аспекты речевого общения* Красноярск 1998, Вып. 6, s. 18-22. [online]. Dostupné z: <http://bit.ly/8YGdjj>
4. БЫКОВА, О. Н. *Языковое манипулирование*. In *Теоретические и прикладные аспекты речевого общения*. Красноярск 1999, Вып. 1(8), s. 99-114. [online]. Dostupné z: <http://bit.ly/bnIv8R>
5. БЫКОВА, О. Н. *Речевая (языковая, вербальная) агрессия*. In *Теоретические и прикладные аспекты речевого общения: Научно-методич. бюл. / Краснояр. гос. ун-т; Под ред. А. П. Сковородникова*. Красноярск 1999, Вып. 1 (8). [online]. Dostupné z: <http://bit.ly/bnIv8R>
6. БЫКОВА, О. Н. *Опыт классификации приемов речевого манипулирования в текстах СМИ* [online]. Dostupné z: <http://bit.ly/cZOnr3>
7. БЭРОН, Р. – РИЧАРДСОН, Д. *Агрессия*. Санкт-Петербург: Питер,
8. БУЛЫГИНА, Е. Ю. – СТЕКСОВА, Т. И. *Проявление языковой агрессии в СМИ* [online]. Dostupné z: <http://bit.ly/cs4j4>
9. ГЛЕБОВ, В. В. – РОДИОНОВА, О. М. *Особенности речевой агрессии* [online]. Dostupné z: <http://bit.ly/clAfDs>
10. ПЕЛЕНКОВА, Ю. А. *Механизмы речевой агрессии в современной российской прессе* Красноярск 1999, s. 178 - 182. [online]. Dostupné z: <http://bit.ly/bZh7PB>
11. ПЕТРОВА, Н. Е. – РАЦИБУРСКАЯ, Л. В. *Формы проявления речевой агрессии в газетном тексте*. In *Русский язык в школе* Нижний Новгород 2006, č.1, s. 76-82.
12. СКОВОРОДНИКОВ, А.П. *Языковое насилие в современной российской прессе*. In *Теоретические и прикладные аспекты речевого общения* Красноярск 1997, s. 10-15. [online]. Dostupné z: <http://bit.ly/9RYqXI>

PhDr. Jiří Gazda, CSc.
 Ústav slavistiky FF MU
 Arna Nováka 1
 602 00 Brno

e-mail: gazda@phil.muni.cz